

alkalmazásában szerzőnk a legnagyobb magyar „önismerők“ nyomdokán halad s hangja mindvégig rokon valamiképen az övékével: Zrínyiével, Vörösmartyéval, Széchenyiével, Kemény Zsigmondéval, Adyéval. A „magyar lényeg“ ismeretének valóban a magyarságnak ezen tragikus életvonalát kell követnie, amint hogy a németiségnek is legnagyobb ismerői és egyben képviselői mindig azok voltak, akik korántsem lelkesedtek túlságosan fajtájuk közismert tulajdonságaiért: az öndicséret faji viszonylatban sem mondható az önismeret leghelyesebb útjának, s a népek politikai érvényesülése éppen nem halad párhuzamosan kulturális gyarapodásukkal. A „vándor“ alakjának bírálata nem volt, nem is lehetett a magyar filozófusnak célja, de a „bujdosó“ alakjának megértéséhez éppúgy multhatatlanul szüksége volt a kritikai szempontokra, mint nagy elődei és ihletői mindegyikének. Prohászka könyve így szervezen kapcsolódik be a magyar szellem-, sőt irodalomtörténet legelőkelőbb műfajának tartalmi és hangulati irányvonalába: nemcsak filozófiai, hanem irodalmi esemény is egyúttal. Ezzé teszi nem utolsó sorban stílusa is, mely a német szellemtudomány romantikus ihletése mellett a magyar klasszikusoknak és a virtuális magyar klasszikának, a latinitásnak mély átéléséről tanúskodik. Prohászka műve kiváló bizonyítéka annak, hogy az irodalom valóban termékenyebbé tudja tenni a filozófiát, s hogy az igazi kultúrfilozófia nemcsak filozófia, hanem — kultúra is.

„A vándor és a bujdosó“-ról *sub specie temporis* megoszolhatnak a vélemények, de *sub specie culturae* a magyar filozófiának útjelzője lesz mindenkor, akár vándorok, akár bujdosók fogják taposni ezt az utat. *Mátrai László.*

Croner Elza: Spranger Ede személyisége és munkássága. Magyarra átültette és jegyzetekkel ellátta Kemény Ferenc. Budapest, 1935. Bibliothéka-kiadás. 61 lap.

Spranger Edét mint professzort elég szépszámú magyar tanítványai régóta ismerik berlini tanulmányaik idejéből; Sprangert, a tudóst és író, egyes munkáinak beható ismertetései alapján s főleg egyik legjelentékenyebb művének, *Az ifjúkor lélektaná-*nak fordítása alapján teljes mértékben értékeli a magyar tudományos élet; Sprangernek az embernek szeretetreméltó egyénisége különösen szívünkhöz nőtt többszörös budapesti tartózkodása s itt kötött baráti kapcsolatai révén. Szerencsés gondolat volt tehát régi kiváló pedagógiai író-társunktól, Kemény Ferentől, ki a baráti kapcsolatokat a nagy német tudóssal már sok év óta hűségesen ápolja, hogy átültesse magyarra Spranger Ede élete művének legbensőbb ábrázolását, melynek szerzője a professzornak kedvelt tanítványa és tisztelője, Croner Elza, német írónő.

Croner Elza könyve voltaképen — miként ő maga vallja — elsősorban kísérli meg, hogy teljes képet adjon szellemi hősének nemzetnevelői jelentőségéről, hogy munkásságát szintézisben ismertesse és feltárja azokat az összekötő szálakat, amelyek egyik művéről a másikra átvezetnek. Természetes azonban, hogy a könyv rövidségénél fogva csupán első útmutatóul, segítségül szolgálhat annak, aki Spranger gondolkodásának alapvonásairól tiszta képet akar alkotni; teljes kielégülést nem nyújthat a tudnivágyónak, ezt csak a Spran-

ger műveinek személyes és. beható, eredetiben való tanulmányozása biztosíthatja.

Tulajdonképeni célja Croner Elza kis művének, hogy bemutassa, Sprangernél mennyire egyéforr mű és személyiség. E kettő annyira egybefonódik, hogy könyveinek minden lapján szinte szemléletesen bontakozik ki előttünk az ő kifermált egyénisége. Életének rövid, de kitűnő vázlatával és műveinek sorozatos taglalásával igazolni törekszik három alapvető jellemvonását: az intuitív lényegszemléletet, formáló készségét, nyelvének varázsát és erejét. Meglátás, forma és stílus mintaszerű nála. „Senki sem tudja, hogy mi a titka előadó művésztének — mondja Croner Elza —, de mindenki érzi, hogy nála a szó elevenné lesz.“ „Az a mód, ahogyan egy problémát megragad, azt minden oldalra forgatja, a napfénybe helyezi, sugaraival megvilágítja és végül megtalálja a gyújtópontot, azt a pontot, amelyen a probléma elevenné válik: mindez alkotó szellemének misztériuma marad.“ Könyvünk szerzője megértéssel és hódolattal tiszteli mindent, de maga sem akarja elemezni, mert tekintetét inkább a nagy nemzetnevelő munkájának egészére irányítja.

Különösen részletesen tárgyalja a szerző Sprangernek három főmunkáját. Azt, amellyel fejlődése útját legelőször megtalálta, az 1909-ben először megjelent *Wilhelm von Humboldt und die Humanitäts-Idee* címűt, amely már magában foglalja Spranger egész életprogramját, és az 1914-ben először s azóta hatszor újra kiadott *Lebensformen* című, talán legkiválóbb alkotást. melynek taglalásakor Croner Elza az emberi személyiség eszményi alapformái közül (elméleti, gazdasági, esztétikai, társadalmi, politikai és vallási ember) különösen az esztétikai és a „hatalmi“-nak is nevezett politikai típust ismer-teti igen részletesen és bőven. Végül különös súllyal tárgyalja Sprangernek nálunk és világszerte is legjobban ismert, magyarra is — bár nem egészen kifogástalanul — lefordított s 1932-ig tizenhatszor megjelent harmadik főmű-vét, a *Psychologie des Jugendalters* című, nagyjelentőségű monográfiát. Croner Elza természetesen nem hagyja figyelmen kívül Sprangernek többi művét sem, ha rövidebben tárgyalja is őket.

Mindenesetre sikerült neki igazolnia, hogy Spranger, ki már húsz év óta áll az új világ pedagógiai törekvéseinek élén, a XX. század pszichológusá-jára nézve, az 1912-ben elhunyt Dilthey utódaként, az volt, ami a XVIII. századi Rousseau a XIX. századi pedagógiára s a XIX. századi Fichte a XX. század szellemtörténetére nézve volt: ihlető forrás és ébresztő erő. És sikerült igazolnia azt is, hogy Sprangernél hit és sejtés, miszticizmus és szellem-történet reális tudománnyá lett, mellyel olvasóinak figyelmét a művészet alkotó és ébresztő erőire irányította.

Kemény Ferencnek nagy érdeme nemcsak az; hogy Croner Elzának tömör fejtegetéseit nagy gonddal, világosan és magyarosan átültette nyelvünkre, jó szolgálatot tevén a nevelés- és oktatásügy magyar munkásainak, hogy alkalmuk nyíljon korunk kimagasló tudósának, pszichológusának és pedagógusának hatalmas és korszakalkotó munkásságát aránylag könnyűszerrel áttekinteni, hanem az is, hogy nem szolgál fordítást, inkább célirányos ádolgozást adva,

a szükséges jegyzetekkel ellátta s függetlenül Sprangernek német és magyar bibliográfiájával is kiegészítette.

Croner Elza munkája Kemény Ferenc fordításában érdemes gyarapodása tudományos irodalmunknak. *Gyulai Agost.*

Rakitovszky István: Közgazdasági pedagógiai és nemzetnevelési alapelvek.
Különlenyomat a Kereskedelmi Szakoktatás 1933/35-i évfolyamából.
Budapest, 1936. 81 lap.

Ez a tanulmány „azt a kérdést akarja megvilágítani, hogy lehet-e a gazdasági vonatkozású életjelenségeket szabadjára engedni, és ha nem lehet, hogy akkor mi, milyen mértékben s milyen elvek alapján irányítsa az életnek ezt a legmozgalmasabb megnyilvánulását, és hogy mi szerepe lehet a nevelésnek ezen a téren“ (3. l.). A kérdésnek ilyen megfogalmazásából világos, hogy a liberalizmus pedagógiai felszámolásáról van szó, s egyúttal arról, hogy a pedagógia részt kér magának a jövő alakításából, amely — mint szerzőnk megjegyzi — a közösség eszményeinek megvalósítása felé halad (4. l.). Szerzőnk az irányított gazdaság, a korporatív rendszer híve; világnézetének pedig a keresztényszocializmus s ezzel összefüggésben az újfajta rendi állam gondolata, továbbá kisebb részben — inkább csak hivatkozás szerint — Kant és Schopenhauer a tényezői, a pedagógusok közül erősebb befolyást gyakorolt rá Herbart és Kerschensztöiner, a neveléstudományi írók közül Payot és Weszely Ödön. Polemizál Marxszal, de hatása alól nem tudja magát kivonni. Erre mutatnak az ilyen gondolatok: „Minden gazdasági folyamat magával hozza az értékelés átalakulását is..., vagyis a gazdasági fejlődési folyamattal nemcsak külső körülményeink változnak meg, hanem a világhoz való viszonyunk és világfelfogásunk is“ (6. l.). Keresztényesség és Marx. Kant és Marx heterogén világnézeti tényezők, s egyévolvasztásuk a szerzőnek sem sikerült; világnézetének még tisztulnia, kristályosodnia kell.

Szerzőnket nagy pedagógiai optimizmus lelkesíti a jövőt illetően s abban a gondolatban, hogy napjaink meghozzák a „közgazdasági pedagógiá“-t. A jelent tekintve pesszimista, mert „közoktatásunkban ma sem jut a közgazdasági tudománynak az őt megillető hely, s így a népek nagy zöme még ma is szinte teljesen tájékozatlan a közgazdaság legegyszerűbb jelenségeit illetően is“ (7. l.), s hogy „ez a tájékozatlanság mennyi bajnak lett már eddig is okozója, azt nemcsak az egész világra kiterjedő ipari, kereskedelmi és agrár-válság mutatja, hanem a bajok elhárítására irányuló törekvések különbözősége is“ (8. l.). Hogy a gazdasági válságnak felidézze s az elhárítás megnehezítője „a népek tájékozatlansága“ vagy általában a tájékozatlanság és tudatlanság volna, azt a közgazdaságtan nem ismeri el; szerzőnket e ponton pedagógus heve túlzásba, tévedésbe vitte. Nagy kívánsága szerzőnknek az is, hogy „a nevelés eszméi az iskolán kívül is irányítsák az életet minden megnyilvánulásában“ (9. l.). Hogyan irányíthatnák a nevelés eszméi a közgazdaságot, a politikát, a vallást, a művészetet, a jogot, a háborút, s mik azok a nevelési eszmék, amelyekre szerzőnk gondol? Ezt annál kevésbé tudjuk, mert az Előszóban